

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ

Συνεχίζοντας τὰ ὅσα εἶπαμε τελεφεταῖα γιὰ τὰ ἱστορικά τοῦ ζ παρατηροῦμε πὼς ἀνάλογος φτόγγος τοῦ ἀρχαίου ζ εἶναι στὴ Νεοελληνικὴ τσ=ο γερμανικὸ πού ἀρχικά εἶτανε δυὸ φτόγγοι ξεχωριστοὶ τ καὶ σ καὶ κατόπι συχωνεφτήκανε σ' ἕναν τρίτο ο γερμ. πρὸλ. σδ ('Αθήναςδε) > ζ ('Αθήναζε προφ. ζ=τζ).

Ὁ φτόγγος τσ μπόθαλε στὴ Νεοελληνικὴ ἀπὸ διάφορες πηγές (ἀπαρχιλλαχτα δ ζ στὴν ἀρχαία) α') ἀπὸ ζεβγάρωμα τ+σ (ζεπέφτοντας ἀπ' ἀνάμεσα φωνήεντο) λ. χ. πάτσε > πάσε, πολίτισσα > πολίτσα κτλ. β') ἀπὸ ζεβγάρωμα θ+σ (ζεπέφτοντας ἀπ' ἀνάμεσα φωνήεντο) λ. χ. κάθησε > κάτσε, μεθυσμένος > μετσμένος κλπ. γ') ἀπὸ με:ατόπισμα τοῦ σ.λ. χ. τῆς > τσῆ, ἀ(τὰ)σταλος > ἀτσαλος κτλ. δ') ἀπὸ συναλλαγή τοῦ πρώτου φτόγγου τοῦ ψ: π σέ τ λ.χ. ψευδός > τσεβδός, ψακόνω(1) > τσακόνω κτλ. ε') ἀπὸ συναλλαγή τοῦ πρώτου φτόγγου τοῦ ξ: κ σέ τ λ. χ. γκλαξίδα > γαλατσίδα, μαχуса > ματσούκα κτλ. ς') ἀπὸ μαλάκωμα τοῦ οὐρανικῶν κη σέ τσ λ. χ. κίρρος (=ὄρρος 'Ἑσυχ.) > τσίρρος, κίχλα > τσίχλα, κηρίς > τσῆρις (ψάρι) κυνίας (Παυσαν.) > τσυνκιάς, κίνυδο > τσίκινυδο καὶ τ' ἀσπροθλασσίτικα καὶ > τσαι, κύρης > τσῶρης κτλ. κτλ. ζ') ἀπὸ μαλάκωμα τοῦ ι σέ τσ λ. χ. τσιάνω > τσιώνω, κληματίδα > κληματοίδα, βάτινον > βάτινο, τιλάω > τσι(ρ)λώ, τυκάνη > τσουκάνη, κατήφεια, καισήφα > καισούφα κτλ. η') ἀπὸ ἀδραιμα τοῦ σι σέ τσ λ. χ. σιληπορδέω > τσιληπορδῶ, σύφα(ρ) > τσίφα, κίσσα > σίκα (μετατόπ.) > τσίκα, ἱππουρος (εἶδος ψάρι) > ἡ ἱππούρα τῆς ἱππούρας > σιππούρα (συνεπαρμός τοῦ τελικοῦ ς τοῦ ἀρθροῦ(2)) > τσιππούρα κτλ. θ') ἀπὸ ξένες λέξεις λ. χ. τσακάλι (Περσ. tohacal), τσαρδάκι (Τουρκ.), τσεκούρι (Λατ. securis=σάγαρις). Τὸ τζ—dz εἶναι τὸ ἡχερὸ τοῦ τσ. (ὅπως τὸ σημερινὸ ζ εἶναι τὸ ἡχερὸ τοῦ σ). Ἀφ'αὐτὰ τὰ λέμε δίψηφα σύμφωνα δηλ. μονοὶ φτόγγοι τῆς γλώσσας μας γραμμένοι μὲ δυὸ ψηφία

1) Ψακόνω=ψύω (Νίσυρο).

2) Πρὸλ.: τῆς κόνης—ἡ σκόνη, τῆς κλήθρας—ἡ σκλήθρα, τοὺς πυργίτες—ὁ σπουργίτης, τοὺς κανθάρους—ὁ σκαθάρος, τοὺς κορυδαλλοὺς—ὁ σκορδαλός κτλ. καὶ τὰ ἀρχαία: τῆς μυραίνης—ἡ σμύρινα, τῆς κνιπὸς—οἱ σκνίπες, τῆς μυρίνου—ἡ σμύρινθος κτλ.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ *

Τὸ τραγοῦδι αὐτό, πού ἴσως τὸ ξανακούσουμε καὶ κατόπι, σὲ περίστασι' κάπως διαφορετικὴ, τὸ τραγουδοῦσε τώρα στὸν μπαζὲ ἡ Κατινούλα μὲ μιὰ φωνὴ ὅπου δύσκολο δὲν εἶτανε νὰ παρατηρήσης καὶ λίγη κούραση, νὰ σοῦ φανῇ κ' ἡ ἀνάσα τῆς λιγάκι σὰν πιασμένη, μάλιστα ὅταν ἤξερες τί ἀνοιχτόφωνα, μὲ τί κουράγιο καὶ τί θάρρος κωμικό, γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴ μικρὴ, συνήθιζε καὶ τραγουδοῦσε ἡ Κατινούλα. Ὁ κ. καθηγητὴς ἐννοεῖται πὼς δὲν πρόσεξε. Χαμογέλασε μόνο μιὰ στιγμὴ μὲ τὸ σοβαρὸ τὸ ὄφρος τῆς Μορίτας στοὺς δυὸ στίχους πού λέγανε γιὰ τὸν ἀπιστο ἑραστή, καὶ ἀμέσως ξανάπεσε στὴ δουλειά. Ἡ δουλειὰ τὸνὲ συνέπαιρνε καὶ πάλε. Ἀλήθεια πού ἀξίζει. *Στοχάσου το τί θὰ πῇ νὰ περιφέρνεσαι, νὰ κινιέσαι, νὰ νοιώθης, νὰ ιδεάζεσαι καὶ νὰ ζῆς στὸν κόσμον τὸ μοναδικὸ πού σοῦ ἐπλάσε ἡ

(*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχου 228 φύλλο.

ἀντίθετα πρὸς τὰ ξ, ψ διπλοῦς φτόγγους μὲ μονὸ ψηφί καθὼς εἶπαμε. Τώρα ἂς διοῦμε πὼς μπόθαλουνε τὰ δίψηφα σύμφωνα: Ἐπειδὴ οἱ ζωντανοὶ φτόγγοι εἶναι πολύτροπα μεταβαλτοὶ ἐνῶ τ' ἄψυχα τὰ ψηφία μνήσκουνε φυσικὰ ἀμετάβαλτα, ἐρχεται καιρὸς πού μπόθαλλει φτόγγος νέος, πού μὲ κανένα ἀπ' τὰ γνωστὰ ψηφία δὲν παραστήνεται, κ' ἐπειδὴ ὁ καθένας βέβαια δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δημιουργεῖ νέα ψηφία γιὰ τὴν ἀλφαβήτα, ἀναγκάζονται οἱ γραφιάδες γιὰ παράστημα τοῦ νέου φτόγγου νὰ μεταχειρίζονται κάτι ζεβγαρώματα ἀπ' τὰ γνωστὰ ψηφία πού δὲν παραστήνουνε βέβαια καθαφτὸ τὸ νέο φτόγγον σωστά, μὰ, ὅπως κι ἂν εἶναι, μὲ τὸν καιρὸ ἡ κοινὴ μεταχείριση τὰ καθιερώνει γιὰ τὸ παράστημά του. Ἔτσι βγαίνουνε τὰ δίψηφα γράμματα. Ἀλλὰ δίψηφα σύμφωνα στὴ γλώσσα μας ἔχουμε τὰ: μπ=b λ. χ. μπῆνω, ντ=d λ. χ. ντροπῇ, γκ=g λ. χ. γκόλφι πού προβάλλανε ἱταϊκά: Ἐπειδὴ τ' ἄηχα ἄφωνα π, τ, κ μὲ πρωτοτερονὸ μυτόφωνον μ, ν, γ (=n final) στὴ Νεοελληνικὴ ἤχοταιριαστήκανε μὲ δάφτο καὶ γίνανε ἡχερά b, d, g, (λ. χ. ἐμ-πορος προφ. ἐμ-boros, ἐν-τιμος προφ. ἐν-dimos ἐγ-κλημα προφ. ἐν-gλημα) πού γι' αὐτὰ ξεχωριστὰ ψηφία δὲν ἔχει σήμερα ἡ ἀλφαβήτα μας, κ' ἐπειδὴ σὲ μερικές λέξεις πού ἀπορρίζανε τὸ ἀρχικὸ φωνήεντο πού κατόπι τοῦ ἐρχότανε ἀμέσως τέτοιο ζεβγάρωμα (γκ, μπ, ντ), ξέπεσε καὶ ὁ μυτόφωνος φτόγγος (γιατὶ ἀπὸ τέτοια ζεβγαρώματα (μβ, νδ, νγ) Ἑλληνικὴ λέξι' δὲν ἀρχίζει), μὰ τὸ ἄφωνο κράτησε τὴν ἡχεράδα του: (ἐ)μπλέκω, (ἐ)ντόπιος, (ἐ)γκράτεια κτλ. ἔμεινε συνήθιο νὰ γράφουμε παντοῦ μπ=b, ντ=d, γκ=g (μπαρμποῦνι, γκρόνης, ντάμα) πού τὸ ἀρχικὸ μυτόφωνον δὲν εἶναι πιά σημεῖο φτόγγου, μόνε εἶναι ἀπλὸ σημάδι τῆς ἡχεράδας τοῦ πλαινοῦ τοῦ ἄφωνου δηλ. κάνει τὸ π > b, τὸ τ > d, τὸ κ > g γιὰ τοῦτο σηκώνει καὶ πρωτοτερονῆς λέξης τελικὸ ν (τὸν γκρόνη, τὴν ντάμα, τὸν μπαρμποῦνιωνε).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Υ. Γ. Πῆς τοῦ κ. Βελίλη πὼς κανένας λόγος δὲν ὑπάρχει τὸ ζυγιάζω > ζ'γιάζω νὰ τὸ γράφει σγιάζω, πού χωρὶς τὴ σημείωσή του δὲ νοῦθε κανεῖς τί θέλει νὰ πεῖ. Ἐμεῖς λέμε δὲ νὰ καταντήσουμε καὶ τὰ σγουρός κτλ. νὰ τὰ γράφουμε ζγουρός κτλ. τὸ σγιάζω μῆτε ἱστορικὴ ὀρθογραφία εἶναι, μῆτε φτογογραφικὴ, εἶναι ἀπλὰ σχολαστικὴ.

ἀρχαιότητα, μονόχυτο καὶ τέλειο. Μελετοῦσε τότες ὁ κ. Ἀντρέας τὸ Σοφοκλή. Δὲν εἶτανε ἡ μελέτη του περιωρισμένη στὴ γραμματικὴ καὶ τὴ γλωσσολογία· τὴν ἤθελε αὐτὸς καὶ ψυχολογικὴ καὶ ἠθικὴ καὶ φιλοσοφικὴ. Γύρθε νὰ καταλάβῃ τὸν ἄνθρωπον τὸν κρυμμένονε πίσω ἀπὸ τὴ τραγωδίαν του: γύρθε νὰ γνωρίσῃ ὅλα τοῦ τὸ ἔργο Ἐπαιρνε λοιπὸ τὰ δράματα ἕνα ἕνα, δίνοντας τὴν ἴδια σημασίαν σὲ κείνα πού σωθήκανε ἀλάκαιρα καὶ σὲ κείνα πού μὲς ἤρθανε δῶθε κείθε κομματιασμένα. Κ' εἶτσι ἀπ' ὁλωνῶνε τὴ σπουδὴ νὰ βγῇ τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Ἐκείνη τὴν ὥρα, διάβαζε, δηλαδὴ ξαναδιάβαζε ἴσως δέκατη φορὰ τὸ Φιλοκτήτη. Ὁ Ἀντρέας ὁ μὲς τὰβρισκε πάντα καινούρια καὶ δροσάτα, γιατί δροσιὰ ἔσταζε πάντα καὶ ἀπὸ τὸ νοῦ του. Εἶχε περασμένο τὸ λόγο ἐκείνονε τοῦ Νεοπτόλεμου πρὸς τὸ Φιλοκτήτη, τὸν πιδέξιο τὸ λόγο, τὸ μαργιόλιχο, τὸν καλοστοχασμένο καὶ καλοφτειασμένο, σὰν τοῦ ἀραδειάζει σοφὰ καὶ κρύα χίλιες ψεφτιές, γιὰ νὰ τὸν πλανήσῃ, καὶ τοῦ λέει πὼς τὸν ἀδικήσανε τὸν ἴδιον οἱ Ἀτρεΐδες μαζί μὲ τὸν Ὀδυσσεύα, πού αὐτοὺς ἴσια ἴσια μισᾷ καὶ ὁ Φιλοκτήτης. Ἀξάρνα στὸ διάβασμά του ἀπάνω, νὰ ὁ Ἀντρέας πού ἀνατριχιάζει μὲ τίς πρώτες λέξεις τοῦ χοροῦ ὑστερὶς ἀπὸ τοῦ Νεοπτόλε-

ΔΕΙΛΑΙ

᾽Ω! δυὸ χερὰκια μιᾶς παρθένας
Ποῦ τὸν ὀρίζοντα ἀγκαλιάζουν...
᾽Ω! δυὸ χερὰκια μιᾶς παρθένας
Ποῦ ξεψυχᾶνε ρόδα πέρα,
Ἐκεῖ πού ἀργοπεθαίνει ὁ ἥλιος...

*

Κάτω μιὰ θάλασσα ἀπὸ γιοῦλια
Κι' ἀπὸ γαροφάλα καὶ κρίνους,
Κάτω μιὰ θάλασσα ἀπὸ γιοῦλια
Ποῦ ξεψυχᾶνε στὸ σκοτάδι...
(Σιγὰ νὰ μὴν ξυπνήσῃ ἡ κόρη...)

*

Σ' ὄνειρα εἰρήνης πλέω σὰν κύκνος
Τῇ μεθυσμένῃ ρόδινη ὥρᾳ,
Σ' ὄνειρα εἰρήνης πλέω σὰν κύκνος:
Τὰ δυὸ Σου χέρια στὸ λαιμό μου,
Καὶ νὰ πνιγῶ μὲς στὰ φίλιά Σου...

Φάληρο, 24 τ' Ἀλωνόρη 1906.

ΛΟΕΓΓΡΙΝ

ΤΑ ΩΡΑΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΣΧΗΜΑ

ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΟΥ(*)

Ἡ σκανδαλώδης ἐκείνη ἐβδομαδικὰ ἐφημερίς τὴν ὁποῖαν βγάξει ἕνας βουνοειδὴς καὶ τρομερὰν μαγκοῦρην κρατῶν συνάδελφός μας—ἐννοήσατε βέβαια ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ «Νουμά»—συνεπλήρωσε προχθὲς τέσσαρα χρόνια ἐκδόσεως. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἐπέεσαν 4 χρόνια χωρὶς νὰ τῆς σπᾶσουν τὰ γραφεῖα, καὶ χωρὶς νὰ περάσῃ οὔτε μιὰ διαδήλωσις ἀπὸ κάτω, μὰς πείθει ἡ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκουρσέθησαν νὰ κάνουν διαδηλώσεις ἢ ὅτι ἐπέισθησαν ὅτι αἱ διαδηλώσεις δὲν εἶνε τὸ εὐγενέστερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Εἴτε τὸ ἕνα εἴτε τὸ ἄλλο συμβαίνει ἔχομεν ἕνα γεγονός τὸ ἐξῆς. Ὅτι ἕνα φύλλον τὸ ὁποῖον δὲν παρεδέχθη τίποτε ἀπὸ κείνα πού ἡμεῖς οἱ ἄλλοι παραδεχόμεθα, τὸ ὁποῖον ἔδειρε τὰς πεποιθήσεις μας, τὰς φιλίας μας, τὰς συνθήκας μας, τὰς ἰδέας μας, τὸ ὁποῖον ἐμάλωσεν, ἐγκρίνασε, ἔκαμε κυνοῦ μᾶζι μας, τὸ ὁποῖον μὲς ἐτράβηξε τὰ αὐτιά, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφοβήθη κανένα ἀπὸ μᾶς τοὺς παλληκαράδες.

(*) Δημοσιεύτηκε στὸ «Ἄκτω» 4 τοῦ Γενάρου 1907. σελ. 1, στήλ. 3).

μὴν τὰ λόγια·

Ὁρεστέρα παμῶτι Γᾶ, μᾶτερ αὐτοῦ Διός,
ἂ τὸν μέγαν Πακτωλὸν εὐχρυσον νέμεις,
σὲ κακεῖ, μᾶτερ, πότνι, ἐπηλυδῶμαν,
ὅτ' ἐς τόνδ' Ἀτρεΐδαν ὕβρις πάσ' ἔχωρει,
ὅτε τὰ πατρία τεύχεα παρεδίδουσαν,
ἰὼ μάχαιρα ταυροκτόνων
λεόντων ἔφεδρ', τῷ Ἀερετίου
σίβας ὑπέρτατον.

Τί ποίηση καὶ τί ἀσύγκριτος λυρισμός! Περσ-χύνεται σὰ θάλασσα πού φουσκώνει καὶ μονοματίζει πλημμυρίζει τὰ κορυφά. Καὶ τί ἀγία πνοὴ πού λές καὶ ἀνέμου φυσηματὰ σου φέρνει ἀπ' ἄλλα καὶ κάποια κύματα γιγαντεῖα καὶ ἱερά!

Μὰ καὶ τί σεβασμός γιὰ τὰ θεῖα, γιὰ τοὺς θεοὺς, γιὰ τὴ μάχην μας τῇ Γί! Ὡστόσο ἐδῶ σκούνταφε λιγάκι ὁ κ. Ἀντρέας, δὲν ἐβόλεπε πὼς νὰ συμβιάσῃ τὰ τυβίβαστα. Ὁ χορὸς τὸ ξέρει πὼς κόφτει ψεφτιές φοβερές, πὼς δὲν ἀτιμάσανε διόλου τὸ Νεοπτόλεμον οἱ Ἀτρεΐδες, καὶ ὅμως ἀνακαλιέται τὴν πότνια μητέρα, βάζει μάρτυρα καὶ τὸ Δία, ἐνῶ ἡ καρδιά τοῦ ποιητῆ ξεχειλίζει σὲ θεόπνοους πανόμορφους στίχους. Πὼς τὸ κατωρῶνανε οἱ ἀρχαῖοι, νὰ δερῶνουνε τόσο ξέγνοιαστα τὸ λυρισμὸ μὲ τὴν ψεφτιά;